

Fremtidens studievejledning – undersøgelse og konklusioner

Metodebeskrivelse, erfaringer og konklusioner fra Hvidovre Gymnasium og Borgerskolen i Malmø.

Udgangspunkt

På de skoler¹ vi har undersøgt, er frafaldet for højt. Derfor vil vi styrke vejledningsindsatsen over for de frafaldstruede elever, så frafaldet mindskes og flere unge gennemfører den uddannelse som de har valgt.

Som udgangspunkt skelner vi i vores projekt mellem to typer frafaldstruede elever: De med klart identificerbare problemer og de hvis problemer er sværere at identificere. De elever der har klart identificerbare problemer, fx problem med misbrug, sygdom eller specielle psykiske eller sociale problemer, bliver oplagt bremset af disse problemer, og at imødekomme disse problemer kræver som oftest en særskilt indsats. Fordi problemerne er til at identificere, er det også ofte muligt at finde en vejledningsstrategi der er passende for den enkelte elev. Denne elevtype har ikke vores interesse i dette projekt.

De elever hvis problemer er sværere at identificere har derimod vores interesse. Det er elever der måske nok bemærkes fordi de har lave standpunktskarakterer eller et fravær der er højere end gennemsnittet. Men det er også elever der tit "flyver under radaren" indtil det er for sent. Det er elever der måske fungerer nogenlunde socialt, men som pludselig viser sig ikke at "have det der skal til", og så falder de fra; og /eller elever hvis karakterer falder kraftigt fra grundskolen, men som dog netop klarer et bestå-niveau. Især på Borgarskolan er disse elever karakteristiske ved at de er utilfredse med uddannelsen og skifter skole eller må starte forfra på første årskursus på en anden skole eller et andet program. Vores tese er at kan vi finde disse elever og få dem motiveret for deres eget gymnasieforløb, så vil en del af disse elevers frafald kunne forhindres.

Vi har en tese om at motivation er en hjørnesteen for gennemførselen af gymnasiet, og dette gælder især for de frafaldstruede og de elever som skifter skole eller uddannelse. Som udgangspunkt må man antage at elever der søger gymnasiet har en eller anden form for motivation for at gennemføre uddannelsen. Alt for ofte har vi oplevet at eleverne mister motivationen. Dette fører til for ringe eller manglende deltagelse hvorfor eleverne enten selv melder sig ud eller ikke formår at lave op til de formelle krav og derfor bliver meldt ud.

Det det gælder om, er som minimum at bibeholde, men også gerne styrke den motivation der skal holde eleverne på sporet frem mod studentereksamen.

¹ Det er Malmö Borgarskola, Sverige, og Avedøre gymnasium, Danmark (da projektet om fremtidens studievejledning startede, hed gymnasiet Avedøre; fra november 2012 hedder gymnasiet Hvidovre Gymnasium & HF).

En vigtig præmis for forståelsen af vores analyser og handlingsforslag er at rigtig mange af eleverne på Avedøre/Hvidovre gymnasium kommer fra det vi kalder gymnasiefremmede hjem. Endda på Malmö Borgarskola er elever fra familier med lavt uddannelsesniveau overrepræsenterede blandt de der skifter skole/program. Disse elever som vi kalder gymnasiefremmede, er overrepræsenterede i frafaldsstatistikken. Og de er således også stærkt repræsenterede blandt vores interviewpersoner i kraft af de udvælgelseskriterier vi har lagt til grund. De karakteristika som gælder for de gymnasiefremmede omkring sprog og sociale koder m.m. ligger i høj grad til grund for vores forståelse af hele frafaldsproblematikken.²

Undersøgelse til afdækning af frafaldstruede elevers vejledningsbehov

På Avedøre/Hvidovre gymnasium har vi interviewet seks elever udvalgt på baggrund af lavt fagligt standpunkt og/eller højt fravær. Vi har i udvælgelsen af elever søgt at sikre os at de valgte elever ikke havde identificerede 'andre' problemer (jf. skellet ovenfor). Vores mål har været at afdække barrierer for gennemførelse hos "den gennemsnitlige frafaldstruede elev" – i det omfang en sådan overhovedet findes.

På Malmö Borgarskola gennemførtes syv interviews med elever som havde enten højt fravær, faldende karakterer i forhold til grundskolen eller som havde udtryk at de tænkte på at skifte skole/program. Ofte en kombination af disse kriterier.

Vores interviews havde som mål at afdække hvilke barrierer de frafaldstruede elever selv oplevede, og vi forsøgte således at tage udgangspunkt i elevens oplevede situation (jf. bilag 1: Interviewguide). Interviewene blev derefter analyseret for at finde ud af hvilket organisatorisk niveau de beskrevne barrierer befandt sig på; det viser sig fx at eleverne oplever barrierer i mødet med lærerne, det administrative niveau, på skolens elektroniske kommunikationsplatforme, i hele skolens organisering, i deres sociale omgang med kammerater m.m. Nogle af disse barrierer mener vi, kan påvirkes gennem vejledningstiltag i samarbejde med eleverne, andre mener vi skolen bør forholde sig til på andre organisatoriske niveauer. Dette sidste kan i nogen grad initieres fra studievejleder siden, mens andre vil kræve tiltag af ledelsesmæssig karakter. I analysen af interviewene har vi forsøgt at udpege hvilke niveauer vi mener de forskellige handlingsmuligheder henhører under (jf. bilag 2: Analysekema til interviews).

Konklusioner på interviewundersøgelse og forslag til handlingstiltag

Krav og forventninger:

Konklusioner på interviewundersøgelserne på Avedøre/Hvidovre gymnasium viser at en del af de frafaldstruede unge som vi talte med, italesætter deres egen adfærd og manglende målopfyldelse i forhold til de faglige og formelle (fx fraværsregler) krav som udtryk for "dovenskab". Vi mener imidlertid at kunne læse ud af interviewene at denne selv kategorisering snarere er udtryk for lavt selvværd, manglende forståelse for den nye sammenhæng de indgår i samt manglende forberedelse. Men selv dette sidste, den manglende forberedelse, hidrører ofte fra en opgivenhed som stammer fra den diffuse forståelse for institutionens krav og koder; man kan ikke løse opgaverne fordi man ikke forstår hvad der kræves for at løse opgaven.

² Emnet skal ikke tematiseres yderligere, men der henvises til Ulriksen m.fl.: Når gymnasiet er en fremmed verden, 2009.

Eleverne på Malmö Borgarskola siger i interviewene at fejlen i høj grad ligger hos skolen. Enten klasseinddelingen, skemaet, lærerne, undervisningen eller det faktum at alle elever fik en Mac-Book m.m. Det vil sige deres oplevelse er at det er for en stor del er "systemet" som har gjort at de ikke klarer skolen så godt som de ville. Mens de undervisende lærere mener at problemet oftest ligger hos den enkelte elev i form af dårligt nærvær, mangelfulde forkundskaber, for lidt lektielæsning samt endda læse- og skriveproblemer. Dette kan nogle gange føre til en fastlåsning som er svær at komme ud af.

I forlængelse af konklusionerne i de to undersøgelser har eleverne behov for en tydeliggørelse af hvilke krav og forventninger de skal leve op til. Både de faglige og de mere uformelle krav (institutionens forventninger til "den gode elev") er svære at gennemskue. Eleverne har behov for kontinuerlig evaluering og eksplicitering af faglige krav. Flere elever udtrykker eksplicit at de enten har behov for eller har haft glæde af hjælp til planlægning af studieaktivitet og skolens samspil med privat- og fritidsliv.

Handlemuligheder:

- **Lærerne:** Lærerne skal være opmærksomme på at være meget eksplicite om krav og forventninger. De skal skabe et undervisningsmiljø der gør det legitimt at spørge til det der for læreren kan synes indlysende, da det ofte er heri at forventninger og standarder skjuler sig for de elever der kommer fra gymnasiefremmede hjem. På Malmö Borgarskola som på alle gymnasier i Sverige er karaktersystemet blevet ændret og kravene øget på alle kurser i gymnasiet. Dette skal lærerne afsætte tid til at forklare, så eleverne forstår dette med formativ bedømmelse.
- **Studievejledningen:** I studievejledningen kan man generelt arbejde med at italesætte og eksplicitere at gymnasiet rigtignok er et andet miljø, men at det er muligt at afkode det; fx hvad er den gode elev? Hvorfor taler lærerne så underligt? Konkret kan der vejledes i forbindelse med afkodning af specifikke faglige opgaver og klarlæggelse af forventninger; hvornår har man forberedt sig nok? Endvidere kan studievejledningen vejlede i tilrettelæggelsen af hverdagen – planlægning af lektielæsning, opgaveskrivning og dettes plads i forhold til elevens øvrige livsaktiviteter.

Overgangen til en ungdomsuddannelse:

Flere har oplevet overgangen til den gymnasiale uddannelse som et chok fordi mængden af nye udfordringer har været for stor.

Handlemuligheder:

- **UU-vejledning (i Danmark):** Det ville være ønskeligt at UU-vejledningen i højere grad skaber erkendelse hos eleverne af hvilke krav og udfordringer de vil opleve når de kommer i gymnasiet. De kommer med automatiske, diffuse og ikke-internaliserede udsagn i retning af at "man har et større ansvar i gymnasiet" og "man skal være meget moden og selvstændig", men det er de færreste af de frafaldstruede som formår at give disse udsagn konkret indhold og lade dem følge af specifikke handlinger som viser ansvar, modenhed og selvstændighed.
- **Ledelse og lærere:** Der bør til stadighed arbejdes på at tilrettelægge elevernes introforløb, så overgangen lettes mest muligt, og lærerne bør stadig sent i forløbet være opmærksomme på at eksplicitere de forhold omkring undervisningen som er særlige for gymnasiet; overgangen varer lang tid. Det er vigtigt at det får lov at tage tid! I Sverige hvor der er mulighed for mentorordninger, bør der være mentor tid på førsteåret. Det er også vigtigt at finde eleverne som "flyver under

radaren. Elever som klarer et bestået-resultat, men som hvis karakterer er faldet flere trin fra grundskolen. Majoriteten af disse elever er utilfredse og har ikke forstået hvad årsagen til karakterfaldet er.

- **Studievejledning:** Studievejledningen bør som det er nu, være en del af introforløbet, men det vil være hensigtsmæssigt i højere grad at følge op på klassernes start. Det skal gøres både for at synliggøre studievejledningen som et sted eleverne kan finde hjælp og støtte, for om muligt at identificere problemer hos grupper eller enkelte elever, dvs. frafaldstruede, men også for at få tematiseret og italesat nogle af de forhold som er svære inden de udvikler sig til egentlige barrierer.

Lærertilknnytning

Lærertilknnytning er svær. Lærerne er "længere væk" end eleverne er vant til fra folkeskolen. Eleverne savner en tæt voksenkontakt. Dette både fordi den nære voksne giver tryghed, men også konkret fordi det er "nemmere" at tale med en nær lærer om tvivl omkring de faglige krav og andre forhold på institutionen som er vanskelige at forstå og forholde sig til.

Handlemuligheder:

- **Lærerne:** Vi oplever generelt at lærerne er opmærksomme på denne problematik, de søger faktisk at danne relationer med eleverne. Men det er også et forhold som det er vanskeligt for alvor at gøre noget ved: eleverne har forventninger om en lærer med et nærvær og tilstedevær som i folkeskolen, men alle lærere har langt mindre tid med eleverne end i folkeskolen; i Danmark har en dansklærer – som eleverne typisk forventer, er deres klasselærer – i 1.g fx kun to lektioner om ugen med eleverne.
- **Studievejledningen:** Studievejlederen bør i videst muligt omfang tilbyde sig som den voksne eleverne kan søge voksenkontakt hos. Det kan ske ved almindelig individuel vejledning, men relationen kan også søges opbygget gennem introforløbet samt ved gruppesamtaler hvor relationsdannelsen er nemmere, fordi forummet er mindre.

Sociale relationer i klassen

Eleverne udtrykker entydigt at dannelsen af sociale relationer i klassen er vigtig. Enkelte lægger afgørende vægt på dette.

Handlemuligheder:

- **Ledelsen:** Der bør til stadighed være fokus på vigtigheden af at organiseringen af skolens hverdag tilgodeser elevernes behov for relationsdannelse. For enkelte elever vægter det sociale højere end det faglige; for disse kan et velfungerende socialt miljø være afgørende for deres mulighed for gennemførelse. Det betyder bl.a. at ledelsen skal sikre at der tilrettelægges velplanlagte og velgennemførte introforløb ved uddannelsens begyndelse. På Hvidovre Gymnasium hvor mange elever skifter klasse efter grundforløbet, bør der gennemføres introforløb af samme karakter ved begyndelsen af studieretningerne (efter jul) når de nye klasser er etableret.
- **Studievejledningen:** Studievejledningen kan bistå elevernes relationsdannelse på i hvert fald to måder: 1) planlægning af konflikthåndtering hvor de sociale relationer går alvorligt i stykker. Til dette kræves opmærksomme lærere som orienterer og indhenter studievejledningen når der er

behov. 2) Ved gruppesamtaler i studievejledningen mener vi at kunne understøtte elevernes relationsdannelse.

Fagligt niveau, egenindsats og selvværd

En del elever udtrykker eksplicit eller implicit et lavt fagligt selvværd. Det er der bl.a. den gode grund til at de faktisk har et temmelig lavt fagligt standpunkt sammenlignet med deres kammerater. Endvidere synes en tolkning af elevernes udsagn at pege på, at flere har en manglende forståelse for at faglig udvikling kræver en egenindsats. Det kunne ligne ansvarsforflygtigelse. Vi mener her vi er ved kernen af det motivationsproblem som vi omtalte indledningsvis. Der er to vinkler på problemet: 1) Elever der lider af lavt fagligt selvværd hvirvles ind i en negativ spiral, hvor den manglende tro på egne evner forhindrer dem i at fuldføre stillede opgaver, hvilket kun bestyrker det lave selvværd. 2) Nogle elever har en mangelfuld viden om at læring kræver en aktiv, selvstændig indsats. Dette hænger ofte sammen med at de ikke forstår hvilke faglige forudsætninger og krav en given opgave fordrer. En sådan mangelfuld indsigt ser vi ofte hos elever med gymnasiefremmed baggrund.

Uanset om problemet anskues på den ene eller den anden måde, er udfordringen at få vakt elevernes motivation for at gå i krig med de faglige udfordringer de står over for.

Handlemuligheder:

- **Lærerne:** Lærerne bør kontinuerligt arbejde med at demonstrere for eleverne hvordan indsats og faglig udvikling hænger sammen.
- **Studievejledningen:** Vi har sporadiske erfaringer med at elever bl.a. i styrede gruppesamtaler kan opnå erkendelse af forholdet mellem indsats og udbytte og herved opnå et reelt fagligt udbytte hvorved de igen kan styrke deres faglige selvværd. Ved mødet med de andre elever om fælles udfordringer har eleverne en anderledes mulighed for at spejle sig i andres adfærd. Det er befordrende for erkendelsen af elevens egen situation, og det kan give givtigt input til løsning af problemer. Vi har en antagelse om at vi ved gruppevejledningsforløb systematisk kan tematisere og således hjælpe eleverne til at hjælpe sig selv til at overkomme de barrierer de oplever som forhindringer i deres uddannelse. Dette skulle gerne vække deres motivation og få dem til at "tage handsken op".

Bilag 1: Interviewguide til interviews på Avedøre gymnasium

Vi laver en undersøgelse for at gøre vores vejledning bedre. Derfor har vi behov for at få klare svar på en række spørgsmål. Det er for at hjælpe os at vi spørger, det er ikke som sådan for at forandre din situation eller indstilling til skolen.

Vi vil gerne tale med dig, fordi vi har mange elever der er ligesom dig. Derfor vil vi gerne tale med dig.

[Interview i fire faser:]

[Første fase: Eleven fortæller sin historie]

- a) Først vil jeg gerne have dig til at fortælle om hvordan du har oplevet tiden fra din uddannelsesparathedsvurdering til nu; hvad har du oplevet og hvad har du tænkt i relation til din uddannelse?/ Fortæl om hvad du tænkte da du valgte gymnasiet, og om hvad der er sket siden. ...
- b) Fortsæt din fortælling lidt fremad: Hvad kommer der til at ske fremover?

[Anden fase: Historien uddybes/undersøges]

[Vi spørger ind til punkter i historien som kan svare på følgende spørgsmål, hvis historien ikke i sig selv giver svar på det:

Hvorfor valgte du at begynde i gymnasiet? Hvorfor på Avedøre gymnasium?

Hvad har du af fremtidsdrømme?

Hvordan har du oplevet overgangen fra folkeskole til gymnasiet?

Er du tilfreds med de karakterer du har? Hvorfor har du de karakterer du har?

Hvad synes er særligt svært ved at gå på gymnasiet?

Hvad kommer der til at ske for dig fremover?]

[Tredje fase: Refleksion over hvad der kunne støtte]

Hvis alt er efter dit hoved, hvordan er det så (Skolemæssigt)? Forstil dig at du vågner en morgen, og så er alt godt; hvad er der sket? Hvad skulle der til for at løfte dine karakterer mere? Hvad skal der ske for at nå dertil?

Hvad mener du, vi som skole kan gøre for at forbedre dit faglige niveau?

[Fase tre – faktuelle spørgsmål/evt. spørgeskema:]

Forældres uddannelsesbaggrund? Nære slægtnings uddannelsesbaggrund?

Er der nogen du kan søge hjælp hos? Hvem?

Bilag 2: Analysekema til interviews

Barrierer		Elevenerne	
Som findes på et andet organisatorisk niveau	Som kan påvirkes gennem vejledningstiltag	Elevenernes målsætning og motivation	Elevenernes sociale og kulturelle kapital

Ting som fremmer muligheden for gennemførelse med et positivt resultat	
Som findes på et andet organisatorisk niveau	Som kan påvirkes gennem vejledningstiltag